

pové v uvodu, ko je spet gledal na pot svoje uboge mladosti. »Iz nje spoznaš pot, ki jo je bilo hoditi ubožnemu slovenskemu dijačku. Ni mu bila ravna in ne gladka: po ovinkih in klancih se je vila, vsa trnjeva in kotanjasta je bila. Iz nižav in težav se je začela, težko jo je zmagoval. Spotikal se je, siromak, padal, pa vendar vstajal in vztrajal. Ljubezen do matere in do slovenske knjige je bila njegova moč.« S temi besedami je Zorec najpravilneje označil svoje »vzore in boje«, ki jih bodo zaradi lahkoče in zanimivosti radi brali zlasti oni, ki si znova žele takih knjig, »kakor so jih včasih pisali«. Marsikateremu slovenskemu dijaku pa bodo v vzor in vzpodbudo. Tako je Zorec literarno in moralno docela dosegel svoj namen. Ivan Čampa.

**Ivan Vazov: Pod jarmom I. Prevedel France Bevk.** Založila Jugoslovanska knjigarna. Ljudska knjižnica.

Bezenšek je l. 1881. zapisal, da sta si slovenski in bolgarski narod podobna, in postavil nekaj vzporednosti. Gotovo pa je, da se danes malo poznamo in da Slovenci s prevodi iz bolgarščine, ki so toliko narasli v zadnjih nekaj letih, odkrivamo nov svet, ki ima na sebi čar nepoznanega in prvič doživetega. Posebni vonj in barva bolgarske zemlje, njen samosvoj razvoj v kulturi in politiki, ki se tako zelo loči od našega, nam napravijo to knjigo zanimivo in jo odenejo z mikavno eksotiko. Ni pa v romanu samo turška ali balkanska eksotika, ampak predvsem lepota umetnine, če jo znamo najti mimo vsakršne velikodušne zanimivosti in če jo znamo razbrati iz časa, ki je nam že precej odmaknjen.

Ivan Vazov (1850—1922) stoji v zgodovini bolgarske literature na prehodu med dvema velikima dobama: med časom bojev za osvobojenje in med časom svobodne Bolgarije. Bolgarskega slovstva ne moremo nategniti na kopito naših pojmov o zgodovinskih strujah; razvijalo se je čisto po svoje. Pred l. 1878. je bilo vse pisanje en sam napor za osvoboditev izpod Turkov. Pisatelji so bili po vrsti sami navdušeni narodni delavci, hajduki, časniki (Slavejkov, Rakovski, Karavelov in Botev), in njih učenec je bil tudi Vazov, ki je živo spremljal utripe narodnega gibanja. Vendar je bil predvsem umetnik, največji bolgarski pisatelj. Označuje ga velika ljubezen do narave, do domovine in strastna ljubezenska pesem. Po osvobojenju se je predal politiziranju, od katerega so bili takrat vsi bolgarski kulturni delavci obsedeni; urejeval je tudi list Zoro; vanj je pisal tudi naš Bezenšek, s katerim se je osebno dobro poznal. V najzrelejši dobi je napisal znamenita pripovedna dela, katerih najdovršenejše smo dobili zdaj s tem Bevkovim prevodom.

S nov tega prvega, najboljšega in najpopularnejšega bolgarskega romana je Slovincem že znana: umetnostno jo je skušal pri nas oblikovati že Anton Aškerc v Rapsodijah bolgarskega goslarja, kjer je po posameznih osebah in važnejših dogodkih razvil zgodovino uporov v lepote praznih verzih. Vstaja, katere vrh in neposredno pripravo doživimo v romanu, je zgodovinsko nekako takole potekla: V odgovor na neprestane krivice (kot je bila n. pr. naselitev roparskih Čerkezov), ki so jih Turki prizadevali Bolgarom, so se ustanavljali po vsej deželi skrivni uporniški komiteti, katerih početnik je

bil Rakovski. Njegovo delo je nadaljeval Karavelov, ki je s svojim časopisom in z zaupniki »apostoli svobode« buditel narodno zavest. Pri tem mu je navdušeno pomagal nekdanji diakon Levski, ki so ga z izdajo Turki dobili v roke in ga l. 1873. obesili v Sofiji. S stoletnico rojstva so letos svečano praznovali Bolgari po vsej Bolgariji. Našega romana prvi del se godi tri leta po njegovi smrti, ko se po neuspešnih vstajah v Sofiji in Stari Zagori Bolgari pripravljajo za odločilni majski upor, ki pa se ni vnel na dogovorjeni dan, marveč že aprila meseca. V neposredni preteklosti žive podobe Levskega in drugih narodnih junakov, medtem ko je v ospredju delo apostola svobode Kraliča, ubežnika iz turške ječe.

Roman vsaj v prvem delu ni grajen dramatično, marveč je razbit v manjše kompozicije. Pisatelj operira z napetostjo, ki je danes značilna za naivno razbojniške romane in katere poglavitna lastnost je: krvav zaplet, v katerega pa seže neznana oseba in ga čudežno reši. Take razburljive dogodke srečamo precej v začetku (n. pr. srečanje z mlinarjem, aretacija Sokolova in kar po vrsti). V njih je mikavnost, dasi so morebiti za koga naivni in starinski. Človek jih bere z veseljem, ker je v njih toliko preprostosti, toliko pristnega idealizma in preproste pisateljske tehnike, ki te razoroži in osvoji. S tako gradnjo je pisatelj delo morebiti nekoliko razbil, dal pa mu je življenjske sočnosti. Vez tega niza dogodkov je Kolčo Kralič. V njegovem značaju je skušal Vazov združiti strastno delavnost in negibno jasnost zavesti. Kraličeva edina misel je svoboda, odrešenje izpod turškega jarma. Vanjo se je zavrtal, nikamor drugam ne vidi iz nje, vanjo hoče vrisati svojo smrt. Vendar ga pisatelj pripelje do ostrih razkolov, ki jih mimogrede reši ali, skoraj bi rekel, pozabi. Tako v ljubezni do Rade, ki prav za prav krha njegove sile in ga odvrča od poslanstva svobode, junak obvisi v negotovem in se prepusti toku čustev. Podobno mu preišljevanja pred važnim korakom ali šele potlej dajo znamenje skoraj trudnega odvečnega človeka, ki je toliko v nasprotju s predrznim maščevalcem. V krogu Kraličevih ljudi je vrsta manj pomembnih oseb, ki pa so čudovito zadete in res življenjsko podane. Med njimi so zlasti Sokolov, Rada, ki je morebiti malo preveč pocukrana, Marko, pop, slepec... Naravno je, da so Turki in njihov zaupniki risani z romantično črno barvo; pa jih nič preveč ne pokazi in jim pusti še vso življenjsko neposrednost. Izrazite so nekoliko smešne podobe vaških uradnikov. Edino Stefčev je že preveč shema, protinožnik glavnemu junaku in zato malo manj življenjski. Zelo dobro je podana družba, okolje, v katerem je za nas toliko novega in zanimivega. Cel svet zase se nam odpre, ko spoznamo takratne razmere učiteljstva, duhovščine, ženskega samostana, listov in ureditev vasi. Vse to je risano s tako spretnostjo in dovršenostjo, da nas mora pritegniti.

Za slog Vazova je značilna kratkost, s katero zna zadeti glavne poteze, često lirizem in romantična ironija, ko vdira pisatelj v pripoved, kritizira brošurice in razmišlja o svobodi. Res, večkrat je starinski in danes skoraj nesprejemljiv, tehnika je včasih pristna Jurčičeva, vendar ima delo posebne lepote, ki so še danes tudi za tujega človeka mikavne. Med najlepšimi prizori v prvem delu je gotovo tisto poglavje o preji, kjer na nekaj

stvarih tako živo zadiha domače življenje, tako resnično in nič sentimentalno. Delo ima v sebi moč žive umetnine, ko si tudi iz zgodovinskega prahu in drugega nereda zna najti pot v srce. Ni sicer to moč globinske pesnitve, ki bi te razbičala in obrnila vase, marveč lepo ubrane pripovedi, ki je polna pristne čustvene poezije, trepetajoče na blesteči površini bolgarske zemlje.

Prepričan sem, da bo roman Vazova »Pod jarmom«, če bo znalo knjigo-trštvo napraviti svoje, šel v veliko izvodih med narod, ki ga bo s strastjo prebiral, kakor je tu s strastjo domovinske ljubezni pisan — ter bo romal iz rok v roke kot nova klasična ljudska zgodovinska povest v lepem prevodu enega naših najboljših pisateljev. Janez Remic.

**Sodobna francoska katoliška proza: Louis Chaigne: Antologie de la renaissance catholique. Tome II: Les prosateurs. Edition »Alsatia«. Paris.**

O prvem delu antologije katoliškega preporoda v Franciji sem že poročal v lanskem »Domu in svetu«. Sedaj je izšel drugi del: Antologija proze. Urejen in opremljen je prav tako kakor prvi del, vsebinsko pa drugi del zaostaja za prvim, ker je pač težje izbrati kratke odlomke proze, ki bi nam v polnosti predstavila vsakega pisatelja. Kljub temu je to do sedaj najboljši prerez francoske katoliške delavnosti tako v prozi, kritiki in znanosti.

Enciklopedično znanje in izredno delavnost nam pokažejo dela kardinala Baudrillarta, saj so »Cerkev, država, znanost, zgodovina, umetnost našle v njem izrednega in neustrašenega služabnika«. Emil Baumann je romanopisec nadnaravnih resničnosti, čigar knjige so polne širine in patetičnosti; središče jim je vedno kaka dogma, polnost jim pa daje teologija in mistika. Piše o kristjanih, razočaranih v svojih najsvetejših upih; s silo svojega flaubertovskega stila in balzacovske polnosti kompozicije nas pritegne v središče življenjskega katolištva; katolištvo prikaže kot tako silno življenjsko nujnost, da stojimo pred neizprosno dilemo: propad ali odrešenje. René Bazin je francoski Vergil, katerega knjige so »polne močnega in oživljajočega vonja dobre zemlje«. André Beaunier je prišel iz renanovskega skepticizma; André Bellessort je z Louis Bertrandom, pisateljem prekrasnih romanov iz prve krščanske dobe, obnovil herojsko hagiografijo v znamenju reakcije proti bolnosti XVIII. in XIX. stoletja. Popolnoma svojsko mesto zavzema Georges Bernanos, »ki nam odkriva neznan svet, svet, kjer se neprestano borita človek in njegov Stvarnik, svet duševnih bojev, o katerih je zapisal Rimbaud: »trda noč, posušena kri se kadi na mojem obrazu«. Njegova dela so grozotno lepa, nič ni v njih vriskajočega, zmagoslavnega in sproščujočega veselja, kakršnega prekipevajo Claudelove himne. Na zgodovinski, strogo znanstveno obdelani podlagi temelje dela Gaëtana Bernovillea, ki so nekaka panorama sodobnega duhovnega življenja; vendar Bernoville ni zgodovinar, ki bi se zakopal med arhive, temveč vedno stoji sredi vseh sodobnih življenjskih trenj. Silni videc, osamljeni klicar je Léon Bloy, v katerem so nekateri videli sodobnega cerkvenega očeta, ki s svojim obširnimi delom postaja vedno bolj zanimiva postava; njegov vpliv je že davno prekoračil francoske meje. Henry Bordeaux je bard rodne Savoje, ki zna dati nežne in preproste odgovore na večne želje človeškega srca. Charles du Bos je